

in dit bulletin

Activiteiten
De Plantage
Poëzieprijs

1-2

Incl. interview met fotograaf
Gerrit Alink

Wandeling
Een Literair
blokje om

4

Wandel door de Plantage
met **Ko van Geemert**

Artikel
De Plantage-Dam
Boulevard

5

Willem Campschreur
schrijft over de Plantage-
Dam Boulevard die er in
1866 bijna was gekomen

Wandeling
Arboretum
Nieuwe Ooster

3

met rondleiding door
Museum Tot Zover

Artikel
Corona en de
Vrienden

4

René Mentink bericht u
vanuit het Bestuur

Observaties uit de buurt
Kadegroen

6

Joke van der Wey obser-
veert en schrijft

Foto voorzijde: Gedenkpark De
Nieuwe Ooster is behalve van
het begraven en cremen ook
bekend als belangrijk arbore-
tum. En vanaf 2007 is uitvaart-
museum Tot Zover er gevestigd,
waarin op lichte toon en met
een open wijze van presenteren
de vraag gesteld wordt hoe wij
omgaan met onze sterfelijkheid.
(zie pag. 3)

En verder...

Voorlopig geen
SOOP-lezingen

Het Plantagedicht van
Jan-Willem Anker

3

6

De Plantage Poëzie Prijs 2020

‘Kringloop’

Heerlijk, na al die maanden van onmogelijkheid weer een grote activiteit van de Vrienden! **Maar let op:** vanwege corona is er slechts plaats voor 45 mensen, u wordt verzocht u aan te melden, er is dit jaar geen boekenstal en u kunt in de pauze niet vrij heen en weer wandelen wat we compenseren met een extra muzikaal optreden.

De Plantage Poëzie Prijs wordt dit jaar in het Luther Museum uitgereikt en heeft als thema ‘Kringloop’. Voor de vele inzenders bood dat volop aanknopingspunten voor prachtige gedichten over de kringloop van het leven, de seizoenen en de geschiedenis maar ook over meer alledaagse zaken zoals de kringloop-winkel of de kringloop van eten en gegeten worden.

Jos van Hest is als vanouds de presentator en de jury bestaat verder uit de dichters Gerry van der Linden en Atze van Wieren, die de prijs vorig jaar in ontvangst mocht nemen. Er zal dus heel veel prachtige poëzie worden voorgedragen. Muziek is er van het **Thijmen Schoute Trio**, een jazztrio uit Amsterdam, dat deze middag akoestische, traditionele jazzmuziek speelt. Het kunstwerk voor de winnende dichter is een foto van fotograaf Gerrit Alink (interview op blz. 2).

Plantage Poëzie Prijs: kunstwerk van Gerrit Alink

‘Ik heb liever wat beweging in foto’s’

Willem Campschreur

Gerrit Alink is de fotograaf/grafisch ontwerper van wie dit jaar een werk aan de winnaar van de Plantage Poëzie Prijs wordt geschonken. Autodidact, maar van kinds af aan al gefascineerd door fotografie. Zo iemand die zelf thuis films ontwikkelde en afdruckte, alles in zwart-wit natuurlijk.

In Amsterdam volgde hij de opleiding tot docent Dansexpressie aan de Theater-school, deed dans en beweging met jonge verstandelijk gehandicapten en gaf voorstellingen voor jonge kinderen. ‘Dans is een geweldige uitingsvorm, een manier van contact maken.’

Sinds 1989 woont hij in de buurt, nu aan de Nieuwevaart, met uitzicht op het water. Hij zette zich met anderen in om de steiger op het Entrepotdok te behouden toen de boten aan het Doklaantje bij Artis moesten verdwijnen. Een lang

verhaal maar de steiger bleef behouden en wordt intensief gebruikt. ‘Als ik die actievoerders van toen op straat tegenkom, zeggen we wel eens: “Dat hebben we goed voor elkaar gekregen!”’

Zijn meeste werk is in opdracht, maar vaak gaat hij de natuur in of de straat op om vrij te fotograferen. Dat leverde o.m. het prachtige Buurtboek 1018 op, een groot formaat fotoboek over ons postcodegebied. In september, Artismaand, exposeert hij vogelfoto’s en enkele buurtfoto’s in het raam van ontwerp-

bureau Puntspatie op de Plantage Kerklaan 45.

Over de foto voor de Plantage Poëzie Prijs gaat hij niks zeggen: ‘Nou ja, hij is in zwart-wit met een behoorlijk grafische component erin...’ Intensief fotoshappen doet hij niet, alleen om bepaalde dingen op de foto beter uit te drukken. En elke twee jaar een nog geavanceerdere camera is niet aan hem besteed. ‘Ed van der Elsen had ook niet zo’n gelikte camera. Foto’s van vogels bijvoorbeeld hebben tegenwoordig prachtige kleuren, ze zijn onwijs scherp, maar de vraag is: raakt die vogel je? Het gaat om zeggingskracht. Ik heb liever wat meer context of dat er wat beweging in foto’s zit.’

De dans is dan ook niet weg uit zijn werk en voedt zijn manier van kijken: ‘Dans is 3D, vergeleken met fotografie is er ruimte en diepte: voor, achter, opzij, onder, boven. Die ruimte tot uitdrukking brengen in het platte vlak van een foto is mijn grote uitdaging. Een gewoon beeld wordt met gebruik van scherpte-diepte wat ongewoner, waardoor je iets uit kunt lichten. En licht speelt daarbij een grote rol. Als ik door de stad loop en ik zie een boom in de wind, dan word ik gegrepen door dat licht, die schaduw, hoe het valt en verandert. Daar heb ik wel een goed oog voor.’

Zie ook: www.gerritalink.nl en www.instagram.com/gerrit_alink.

Gerrit Alink

voorproefje

Kringloop

*Wij hebben ook vannacht weer niet geslapen,
wij hadden wel wat anders aan ons hoofd:
we leken even voor elkaar geschapen,
en alle leugens werden weer geloofd.*

*Toch hebben we zeer van elkaar gehouden,
het is gekomen als het is gegaan;
verder blijft alles altijd bij het oude:
de Moor kan gaan hij heeft zijn plicht gedaan.*

*Er stonden ’s morgens mannen in de bomen
en zaagden zinvol in de takken rond.
Ik ben gegaan zoals ik ben gekomen,
maar met de smaak van sterven in mijn mond.*

Jean-Pierre Rawie. Uit: *Oude Gedichten*, 1993

DE PLANTAGE POËZIEPRIJS 2020

Datum **Zaterdag 19 september**
Tijd: **15.00 uur**
Waar **Luther Museum**
Nieuwe Keizersgracht 570
Toegang **Gratis**

Aanmelden
ppp@vriendenvandeplantage.nl

Gezicht van het Nieuw Gebouwde Luthersche Diaconie-Huys, nu het Luther Museum. Stadsarchief Amsterdam.

Arboretumwandeling en museumbezoek

De Nieuwe Ooster – Tot Zover

Het gedenkpark De Nieuwe Ooster heeft een grote naam als arboretum in de stad. In 1894 kocht de gemeente 16 hectare van de toenmalige gemeente Watergraafsmeer om buiten de stadsgrens een nieuwe begraafplaats aan te leggen en dat werd de Nieuwe Oosterbegraafplaats.

Leonard Springer, een bekende landschapsarchitect en bomenkenner, ontwierp het als een park met kenmerkende slingerende paden rondom een breed hoofdpad, dat vanwege zijn vorm 'de krakeling' werd genoemd.

Springer plantte zo'n 1.800 bomen en coniferen en 22.000 struiken. Het streven is onveranderd om in het nu overigens 33 hectare tellende park een zo groot mogelijke verscheidenheid aan soorten te creëren.

Uitvaartmuseum Tot Zover is sinds zijn opening in 2007 gevestigd op De Nieuwe Ooster. Centraal in het museum staat de vraag: 'Hoe gaan wij om met de dood, met onze sterfelijk-

heid?' Zwaarmoedigheid is uit den boze, de toon is open en helder en er wordt volop gebruik gemaakt van kunst, fotografie en historische objecten. Zo vertelt het museum het verhaal over verleden, heden en toekomst van onze omgang met de dood. De moderne uitvaart in het multiculturele Nederland van nu neemt hier een belangrijke plaats in.

Momenteel is naast de vaste presentatie tijdens de rondleiding de expositie 'Eat Love Die' van Roos van Geffen te zien. In haar fotoseries, video's en installaties zoekt Van Geffen naar de grote thema's in het leven. Wat verdwijnt als iemand sterft, welke sporen laat je na?

ARBORETUMWANDELING EN MUSEUMBEZOEK

Datum **Zaterdag 24 oktober**
 Aanvang: **14.00 uur**
 Verzamelen Kruislaan 124, ingang museum
Aanmelden stuur een mail naar info@vriendenvandeplantage.nl.
 Beperkt aantal deelnemers; graag op tijd aanwezig.

SOOP-lezingen

Geen SOOP-lezingen op 1,5 meter

De gemengde commissie van SOOP en de Vrienden heeft besloten dat het geen zin heeft om lezingen te organiseren zolang de anderhalvemetersamenleving ons beperkingen oplegt. Er passen simpelweg te weinig mensen in de SOOP-zaal, en er is toch ook personeel nodig.

Zelfs als sprekers bereid zouden zijn hun lezing twee keer te geven, dan nog is het een onaantrekkelijk idee om voor zo weinig mensen te moeten praten.

Er is wel nagedacht over verspreiding via ZOOM of YouTube maar daar is om verschillende redenen ook van afgezien. Het belangrijkste is dat de lezingen worden georganiseerd om ontmoetingen tussen buurtgenoten te bevorderen en daarom is er ook altijd een buurtborrel na afloop van een lezing. Digitaal is dit niet mogelijk en daarom is er unaniem besloten om, zolang anderhalve meter de norm is, met lezing en borrel te stoppen. In januari 2021 wordt de situatie opnieuw bezien.

De Plantage-Dam Boulevard

Een verheffend plan uit de 19de eeuw

Willem Campschreur

Wie het voor het eerst gezien heeft, is niet bekend, maar leg op de kaart van Amsterdam een liniaaltje langs de Plantage Middenlaan en je komt precies uit op de Dam!

Het is 1866 en rond die Dam is het verkeer recentelijk sterk toegenomen. De gemeente moet iets verzinnen om de vele karren en koetsen door de nauwe en overvolle stegen te loodsen. Men stelt een verbreding voor van de Halsteeg (waar nu de Damstraat loopt) en de Oude Doelenstraat. Maar deze beperkte oplossing voor het grote verkeersprobleem beantwoordt bepaald niet aan de tijdgeest. In Parijs is de renovatie van Baron Hausmann in volle gang. Hele dichtbevolkte en onhygiënische middeleeuwse wijken gaan tegen de grond voor de aanleg van de grote boulevards die het Parijs van nu kenmerken.

Een vindingrijk en doortastend man

Op de Plantage Kerklaan in Amsterdam woont en werkt de industrieel J.T. Scholte, grondeigenaar en fabrikant van de grote Metaalwarenfabriek aan wat nu de Henri Polaklaan is. Een vindingrijk en doortastend man. Hij had al heel vroeg in zijn werkende bestaan contacten in Frankrijk en moet door de werkzaamheden in Parijs op een idee gekomen zijn.

Hij stelt de gemeente voor om de Plantage Middenlaan van de 'in den laatsten tijd zoo zeer verfraaide Plantaadje' radicaal door te trekken tot een prachtige brede boulevard die op de Dam uitkomt. En net als in Parijs is een van zijn doelstellingen om bij de doorbraak de overbevolkte en onhygiënische oude straten en huizen op te ruimen. Er zou zo 'een aanzienlijke winst aan winkelhuizen, deftige woningen en vooral goede en frisse woningen voor de arbeidersklasse' gerealiseerd kunnen worden. En Scholte laat het als ondernemer niet bij een idee. Als de gemeente de bruggen en andere werken betaalt en

Boven: Het ontwerp van Kuinders en Outshoorn uit 1866. Stadsarchief Amsterdam. **Rechts:** portret J.T. Scholte.

hem naast een subsidie van 150.000 gulden het eigendom van de door demping onteigende gronden toezeft, dan wil hij de kosten van die onteigening wel op zich nemen. En als dát niet gaat, wil hij wel voor het bedrag van 290.000 gulden de aanleg van bruggen, trottoirs en de demping van de grachten uitvoeren. Een projectontwikkelaar avant la lettre! De prijs van zijn eigen grond in de Plantage zou er waarschijnlijk aanzienlijk van omhoog zijn geschoten.

'... gezonde woningen voor alle klassen der bevolking'

Vrijwel tegelijkertijd ligt er een vergelijkbaar plan bij het gemeentebestuur van de architecten Kuinders en Outshoorn. Ook zij willen linea recta van de Plantage Middenlaan naar de Dam en hun doelstellingen lijken al even rechtstreeks aan het Parijse ideaal ontleend: 'vernietiging van 't afzigtelijkste deel der armenbuurt, de aanleg van gezonde woningen voor alle klassen der bevolking', en 'een verbeterd verkeer in het hart der Stad'. In hun plan (zie illustratie) wordt de Uilenburgergracht gedempt om een straat aan te leggen die niet voor niets de Centrale Burgerdijk heet. Daarnaast willen ze de verkrottende Jodenbuurt op het eiland Vlooienburg saneren om een 'nieuwe burgerwijk' te realiseren.

Dit plan is zelfs in de Tweede Kamer behandeld, waarbij dhr. Hajenius uit Amsterdam opmerkt dat 'de verwezenlijking door eene groote maatschappij tevens is toegezegd'. Dat zou wel eens om het bedrijf van Scholte kunnen gaan, want de verwoording en de opzet van de twee plannen lijken vrijwel identiek. Uiteindelijk wordt alleen het beperkte gemeentepan, waar ook de Tweede Kamer zich smalend over had uitgelaten, uitgevoerd waardoor de huidige Damstraat ontstaat. Vanwege de centen maar ook omdat de minister vindt dat betere woningen of een 'vermeend gezondheidsbelang' geen criteria zijn. Alleen 'het belang van het openbaar verkeer' telde. Weg grote vergezichten à la Hausmann. De vraag is natuurlijk of wij daar als huidige Plantagebewoners blij mee zijn of dat we het ernstig moeten betreuren.

Met dank aan Hans Heimans; voor het lijstje gebruikte bronnen, zie: www.vriendenvandeplantage.nl/historie.

Wandel mee met Ko van Geemert

Een literair blokje om door de Plantage

Drie elementen zijn nadrukkelijk aanwezig in de bijna 350 jaar oude Plantagebuurt. De nabije geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, waarvan de sporen in elke straat te vinden zijn. Het ontwerp van de buurt als groen wandelgebied, dat nog altijd zo ervaren kan worden. En ten derde de resten van de rijke culturele geschiedenis, met name

van de vele kleine en grote toneel- en muzieksalen die hier rond 1900 waren.

En dan is er natuurlijk de literatuur. Daarover zal het tijdens deze wandeling vooral gaan. Tientallen auteurs hebben de Plantage in hun werk gebruikt. Evenzovele hebben er gewoond. In dit korte rondje Plantage zullen we er verrassend veel tegenkomen. Loop dus een literair

Ramses Shaffy, taalkunstenaar, illustratie uit *De Plantage - Een literaire wandeling*.

Ko van Geemert publiceerde over de buurt o.m.: *De Plantage - Een literaire wandeling* (4de druk, 2016); *Van Artis tot Zeeman* (met Karel Warmenhoven, 1999); *Wandelen door Artis* (2001); *De Hortus - Een wandeling door de Hortus Botanicus in de Amsterdamse Plantage* (2006).

blokje om met Ko van Geemert, al 70 jaar 'Plantagist'.

EEN LITERAIR BLOKJE OM

Datum **Zondag 29 november**
 Aanvang **14.30 uur**
 Start **De fontein in het Wertheimpark**
 Aanmelden: **plantage@telfort.nl**
Maximaal 10 deelnemers.

Van het Bestuur

Corona en de Vrienden

René Mentink

Wanneer u dit leest, heeft u hopelijk al de herstart van de activiteiten van de Vrienden kunnen meebeleven. Op 23 augustus vond op het binnenterrein van Freedom Lab het engelachtige optreden plaats van het Kobra Ensemble. En op 30 augustus voerden Edith de Leeuw en Joop Hox ons door de Plantage tijdens een danig gereviseerde wandeling uit 1981 (toentertijd een initiatief van de Plantage-Weesperbuurt Vereniging en de Hortus).

De uitreiking van de Plantage Poëzie Prijs (PPP) in de kerkzaal van het Luther Museum op 19 september zal in aangepaste vorm door kunnen gaan, evenals de voor het najaar ingeplande wandelingen. Wij zullen u per mail op de hoogte houden van eventuele veranderingen in het programma.

De crisis heeft het verenigingsleven vanaf half maart volledig lamgelegd. Geen activiteiten, geen Bulletin en ook de Algemene Ledenvergadering ging niet door. Besluiten die aan

goedkeuring van de ALV onderhevig zijn, zoals het Jaarverslag en de Jaarrekening 2019, zullen nu aan de vergadering van 2021 voorgelegd worden. Vanwege het wegvallen van activiteiten besloot het bestuur om de vastgestelde contributieverhoging dit jaar nog niet te effectueren.

Een memorabel contrapunt wordt tijdens de ALV immer gevormd door het te betreuren vertrek van bestuurs- en commissieleden, en het vreugdevolle verwelkomen (en benoemen) van opvolgers. Ook dit jaar zijn er mutaties. Willem Campschreur gaf te kennen zijn lidmaatschap van het bestuur te willen beëindigen. Hij speelde een belangrijke rol in het bestuur; niet alleen door met een unieke combinatie van zorgvuldigheid en frivoliteit de secretarisrol in te vullen, maar zeker ook door de omvorming van het Bulletin en het realiseren van de poëziebundel *De tijd is bijna stilgezet - 25 jaar PPP*. Ook het vertrek van Cees van Ede, naast Jos van Hest de drijvende kracht achter de literaire middagen en de Plantage Poëzie Prijs, is een verlies dat moeilijk te compenseren valt.

Daar staat tegenover dat er drie nieuwe leden voor het bestuur zijn aangetreden. Tom Schulpfen neemt de positie van secretaris over, Jeroen Robbertsen zal het Bulletin voor zijn rekening nemen en ook Evelien de Jong komt de gelederen versterken.

Een verzoek: Als u zich per mail aanmeldt voor een activiteit, vermeld dan uw telefoonnummer, i.v.m. de coronaregistratie.

Illustratie: Joanna Blaisse

Observaties uit de buurt

Kadegroen

Joke van der Wey

Een droevig gezicht was het, de Nieuwe Herengracht met een lege kade zonder bomen. Ik heb het over het stuk tussen de Latjesbrug en het Rapenburgerplein. Op de stompen stond 'RIP', 'Why?' of een simpel doodskruis. Een tijdlang meed ik de Nieuwe Herengracht. Je hoeft de droefenis ook weer niet op te zoeken. Daarom was ik blij verrast toen er een heel nieuw soort groen bleek te zijn aangeplant. In ijzeren constructies, vlak onder de waterlijn langs de kade, schoten wilgen en rietpluimen omhoog. Wat een topidee! Het is inheems, het is prachtig en je hebt er geen omkijken naar.

In mijn onnozelheid dacht ik even dat we hier te maken hadden met een heel nieuwe vorm van groenbeheer. Dat is niet zo. Het betreft een tijdelijke damwand, een veiligheidsconstructie om de verzakking van de kade tegen te gaan. Over drie jaar komen er opnieuw bomen op de kade te staan, waarschijnlijk weer iepen.

Intussen is het gewoon een mooi gezicht, dat ruige riet en die wilgentakken. Je kunt even wegdromen naar eeuwen en eeuwen terug, toen hier een oerwoud van dergelijke begroeiing moet hebben gestaan, goed bestand tegen brak water en een schommelend waterniveau. Door de indirecte verbinding van het water met de Noordzee via het IJ en verderop het Noordzeekanaal kan het water in de gracht namelijk zoutig zijn. Nooit geweten, toch maar eens een heel klein slokje proeven als ik daar zwem?

Volgens stadsecoloog Geert Timmermans doet deze beplanting door de filterende werking van het riet veel voor de waterkwaliteit en trekt bovendien vissen, insecten en vogels aan. Als Waternet de waterkwaliteit goed bevindt, kan deze mooie constructie ook op andere plaatsen in de stad worden toegepast.

Nog iets leuks: als de wilgen goed zijn uitgegroeid worden ze gesnoeid. Het snoeisel gaat dan naar de olifanten en de antilopen van Artis, die schijnen dat heerlijk te vinden. En in de tussentijd fiets ik juist weer heel graag langs dat stukje van de Nieuwe Herengracht.

Plantagegedicht

Jan-Willem Anker (1978) werkte bij Poetry International voordat hij debuteerde met *Inzinkingen* (2005), een meteen bekroonde bundel. Na nog twee bundels poëzie verscheen in 2012 het zeer

lovend ontvangen romandebuut *Een beschaafde man*. In 2013 volgde een bundel korte vertellingen *Beproevingen*, met een angstige gevangene van de consumptiemaatschappij als hoofdpersoon. In de roman *Vichy* uit 2017 speelt het klimaat op de achtergrond een subtiel maar duidelijke rol. En ook in zijn poëziebundel, *Ware Aard* (2019), is de klimaatcrisis diep doorgedrongen. Anker: 'Ik houd erg van schrijven, ook over de mooie, maar vergiftigde wereld waarin we leven. Het is een obsessie geworden, alsof ik over een lijn ben gestapt (...).'

De Nederlander zegt nee

*Terwijl hij eet zegt de Nederlander nee.
Nederig zal hij zijn eten niet vergeten.
Hij is nederig en Nederlander. Zegt nee.
Een ondernemer die volmondig nee zegt.*

*Zijn nee klinkt luid door zijn eten heen.
Het eten weerhoudt hem niet van zijn nee.
Integendeel. Ook etend laat hij het weten.
Het nee van de Nederlander betekent nee.*

*Tijdens het eten is hij zijn nee niet vergeten.
Het land aan ja schudt hij etend van nee.
Zijn mond zit vol. Toch hoor je hem spreken
en breed maar nederig zijn nee uitmeten.*

Jan-Willem Anker. Uit: *Ware aard*. De Arbeiderspers, 2019

COLOFON

Dit bulletin verschijnt 4x per jaar.

Redactie Willem Campschoer,
Erik Hardeman en Joke van der Wey

Vormgeving Jeroen Robbertsen. Zin-in-vorm.nl
Uitgave Vereniging Vrienden van de Plantage,
Nieuwe Prinsengracht 18-H,
1018 XJ Amsterdam

Bestuur René Mentink (voorzitter),
Tom Schulp (secretaris),
Joop Hox (penningmeester),
Liesbeth de Ruijter (sociale media/
website). Jeroen Robbertsen (Bulletin). Evelien de Jong

WORD VRIEND VAN DE PLANTAGE

Nieuwe leden aanmelden via www.vriendenvandeplantage.nl. Contributie particulieren €16, huisgenoten €7, instellingen/bedrijven vanaf €35 p.j. Betalingen NL04 INGB 0004 4314 90 t.n.v. Vereniging Vrienden van de Plantage, Amsterdam.